

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. IX: 2011
Data odczytu: 7.12.2011

Nr 34 (303)
Data wydania: 7.12.2011

863. spotkanie

Marek Prabucki

Dzieje Kółka Rolniczego w Radzynie w latach 1867-1929

Zalążkiem, powstałego w Radzynie Chełmińskim w roku 1867 Kółka Rolniczego, była istniejąca od 1849 roku (pierwsza na Pomorzu) organizacja rolnicza, działająca pierwotnie pod nazwą Towarzystwa Rolniczego Chełmińsko-Michałowskiego. Zrzeszenie to, przechodząc różne koleje losu w ciągu XIX i XX wieku, przekształciło się ostatecznie w Pomorskie Towarzystwo Rolnicze. Swym zasięgiem obejmowało powiaty: toruński, chełmiński, wąbrzeski, grudziądzki oraz brodnicki.

Stowarzyszenie w wyniku wzrostu liczby członków w 1867 roku uległo podziałowi na dwa mniejsze towarzystwa: chełmińskie i michałowskie. Działalność obu tych organizacji była na tyle prężna i efektywna, że skutecznie inspirowała rolników pochodzących nawet spoza wcześniej wymienionych powiatów (głównie zamieszkujących lewy brzeg Wisły) do zakładania nowych oddziałów okręgowych lub powiatowych.

W roku 1874 w efekcie bardzo szybkiego rozwoju stowarzyszenia pojawiła się konieczność scentralizowania jego działalności. W tym celu powołano organ nadrzędny, Zarząd Centralny, który tworzyły dwa wydziały: rolniczy i przemysłowy.

W 1905 roku Zarząd Centralny przekształcono w Patronat Pomorskich Kółek Rolniczych. W parę lat później, obok Patronatu, powstało Zjednoczenie Producentów Rolnych.

Ostatecznie w roku 1924 obie te struktury organizacyjne scalono, powołując do istnienia Pomorskie Towarzystwo Rolnicze. Na czele nowego stowarzyszenia stanął długoletni prezes Patronatu Jan Donimirski.

Pomorskie Towarzystwo Rolnicze zrzeszało Powiatowe Towarzystwa Rolnicze, które obejmowały łącznie 548 kółek rolniczych skupiających 25 tysięcy rolników.

Jedno z takich kółek rolniczych, działające w Radzynie w latach 1867-1929 chcę przedstawić bliżej.

Radzyńskie Kółko Rolnicze powstało w 1867 roku i było pierwszym stowarzyszeniem tego typu na Pomorzu. Jego założycielami byli między innymi: ksiądz proboszcz Morański z Ryńska, Józef Paszota z Plemiąt oraz Wojciech Nelkowski z Gołębiewa.

Pierwszym prezesem Kółka został Józef Paszota. W 1888 roku zastąpił go na tym stanowisku Jana Wojnowskiego z Gzik, który swoją funkcję piastował do 1905 roku. W okresie jego prezesury dużym wsparciem dla zarządu organizacji okazał się miejscowy proboszcz, ksiądz dziekan radca Wojtaszewski, który aktywnie uczestniczył w pracach Kółka od 1890 roku.

Wojny – najpierw francusko-pruska (lata 1870-1871), a następnie I wojna światowa (lata 1914-1918) – zahamowały działalność Kółka.

Po odzyskaniu niepodległości w roku 1920 wznowiono działalność stowarzyszenia pod kierunkiem nowego zarządu i nowego prezesa Kazimierza Rozwadowskiego z Czczewa.

Liczba członków Kółka Rolniczego w okresie międzywojennym rosła bardzo szybko.

W 1927 roku zrzeszenie obchodziło jubileusz sześćdziesięciolecia swego istnienia. Zarząd Kółka nadał temu wydarzeniu wspaniałą oprawę. Obchody rozpoczęły się mszą świętą w miejscowym kościele, którą sprawował ksiądz proboszcz Bolesław Hesse z Szembruka. Po jej zakończeniu uczestnicy jubileuszu przemaszerowali w pochodzie na akademię do hotelu „Polona”. Uroczystość zainaugurował prezes kółka radzyńskiego Kazimierz Rozwadowski.

Po nim przemawiał redaktor pisma rolniczego „Kłosa” oraz dyrektor szkoły rolniczej w Kowalewie. Na koniec głos zabrał marszałek uroczystości Marian Paszota, zamykając spotkanie.

Po akademii uczestnicy uroczystości spotkali się na wspólnym obiedzie w salach strzelnicy. Tej części spotkania również towarzyszyły przemowy notabli, między innymi: starosta grudziądzkiego Czarlińskiego, proboszcza radzyńskiego księdza Wacława Wojciechowskiego, prezesa okręgowego zarządu kółek rolniczych Franciszka Kulerskiego i burmistrza miasta Radzyna Franciszka Kirszteina. Podczas obiadu zwyczajowo odczytano nadesłane depechy i życzenia, w tym najbardziej prestiżowy od wojewody pomorskiego Kazimierza Młodzianowskiego. Na zakończenie uroczystego obiadu głos zabrał jeden z uczestników spotkania Czajkowski z Płochocina (powiat świecki). Zaniepokojony przejawami politykomanii w działaniach niektórych kółek rolniczych wezwał zebranych do tworzenia towarzystw, których priorytetowym celem będzie dążenie do zapewnienia rolnikom faktycznych wpływów i realnej siły, jaką rozporządzać powinni, stanowiąc najliczniejszą klasę społeczną.

W roku 1929 Kółko Rolnicze w Radzynie świętowało kolejną, wspaniałą uroczystość, jaką było nadanie sztandaru. Jego poświęcenia dokonał proboszcz miejscowej parafii ksiądz Wacław Wojciechowski w obecności księży proboszczów z Linowa i Łąkorza, delegacji z okolicznych Kółek Rolniczych oraz miejscowej społeczności.

Kółka Rolnicze.

Pierwsze kółka rolnicze na terenach polskich powstały w roku 1862 w Piasecznie koło Gniewa oraz w 1866 w Dolsku koło Śremu. Rozwinęły się w okresie międzywojennym. W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej były traktowane przez władze jako narzędzie socjalistycznej przebudowy wsi, kolektywizacji i realizacja zasad demokracji socjalistycznej na wsi. Po 1944 roku zostały przejęte przez Związek Samopomocy Chłopskiej, by odrodzić się po 1956 roku. Od 1959 zostały przymusowo zrzeszone w Centralnym Związku Kółek Rolniczych. Od 1975 roku wraz z Kołami Gospodyń Wiejskich i branżowymi organizacjami rolniczymi tworzą Krajowy Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych (KZRKiOR).

Radzyń Chełmiński. Historia.

W XI wieku istniał tu gród pruski zdobyty w 1015 roku przez Bolesława Chrobrego. Prawo miejskie (chełmińskie) otrzymał w 1234 roku. Od 1231 roku znajdował się w rękach Krzyżaków. W roku 1440 wszedł w skład Związku Pruskiego. Od 1466 roku znalazł się w granicach Korony. W latach 1772-1920 znajdował się pod zaborem pruskim.

Radzyń może się pochwalić dwoma, cennymi zabytkami. Za miastem, przy drodze do Grudziądza, stoją imponujące ruiny zamku krzyżackiego (siedziba komturii), o tyle cenne, że nieznieszczone późniejszymi przebudowaniami i rekonstrukcjami. Zamek wznoszony był od końca XIII wieku do lat trzydziestych XIV wieku. Od 1466 roku pełnił rolę siedziby polskich starostów. Został zniszczony w XVII wieku oraz częściowo rozebrany w XVIII i XIX wieku.

Jest to budowla gotycka, ceglana na planie kwadratu o boku 52 m, z dziedzińcem krużgankowym. Zachowały się częściowo piwnice oraz trzy główne sale piętra, w tym kaplica (bez sklepienia). Z wieży zamkowej roztacza się piękny widok na okolicę.

W odległości 300 m na południowy-wschód od zamku znajduje się grodzisko pruskie w VI-XI wieku, obsadzone polską załogą w XI-XIII wieku ze śladami obwałowań drewniano-ziemnych. Ruiny są udostępnione zwiedzającym.

Drugim cennym zabytkiem Radzyna Chełmińskiego jest kościół parafialny pod wezwaniem św. Anny – gotycki, ceglany o ścianach bogato zdobionych białą tynkowanymi blendami, jednonawowy. Budowany i rozbudowywany od około 1310 do około 1600 roku. W końcu XVI wieku dobudowano od południa renesansową kaplicę grobową Dąbrowskich. Wewnątrz kościoła w prezbiterium zachowały się drewniane stropy pokryte polichromią z około 1640 roku ze sceną Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (przypuszczalnie dzieło Bartłomieja Strobla, nadwornego malarza Władysława IV). W nawie zwraca uwagę polichromia stropu sprzed 1680 roku. Wyposażenie wnętrza kościoła jest barokowe z czasów od końca XVII do początku XIX wieku. Na uwagę zasługuje wysokiej klasy obraz przedstawiający Koronację Matki Boskiej (dzieło Strobla z 1643 roku) oraz pomnik Jana Długosza (1415-80) – historyka i kronikarza.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.
Korekta - Iwona Żurawska.